

קשר של תפילין וקשר של קיימא

1. מנחות (לה ב)

אמר רב שמואל בר בידרי אמר רב ואמרי לה אמר ר' אחא אריכא אמר רב הונא, ואמרי לה אמר רב מנשיא אמר שמואל: תפילין מאימתי מברך עליהן? משעת הנחתן. איני? והא אמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן! אביי ורבא דאמרי תרוייהו: משעת הנחה ועד שעת קשירה.

2. תוס' (ד"ה משעת)

משעת הנחה ועד שעת קשירה - מכאן היה מדקדק רבינו אליהו שצריך אדם לקשר תפילין בכל יום ור"ת מפרש דאין צריך ומביא ראיה מהא דאמרינן בפ"ק דחולין (דף ט. ושם) דצריך אדם שילמוד ג' דברים כתב שחיטה ומילה ורב יהודה אמר אף קשר של תפילין וברכת חתנים וציצית ואידך הני שכיחן פי' וצריך ללומדן לפי שתמיד צריך להן ואי בעי למקשר קשר של תפילין בכל יום איכא דשכיחא טפי ומיהו בקונטרס פי' שם איפכא הני שכיחן קשר של תפילין וברכת חתנים וציצית ואין צריכין ללמוד שמנעוריו בקי בהן וכמו שפירשתי נראה דאדרבה כתב ושחיטה שכיחי טפי מכולהו ועוד מדקדק ר"ת דהך קשירה לאו ממש היא מהא דחשיב בריש פ' בתרא דעירובין (דף צז. ושם) קשר של תפילין קשר של קיימא ואם היה צריך להתיר ולקשור בכל יום אם כן לא היה של קיימא ומשעת הנחה עד קשירה דהכא מפרש ר"ת דהך קשירה היינו ההדוק שמהדקו ומצמצמו בראשו כמו שליא קשורה בולד דנדה (דף כו:) לאו קשורה ממש היא וכמו קשורה בו ככלב.

3. עירובין (צז א)

המוצא תפילין מכניסן זוג זוג, אחד האיש ואחד האשה, אחד חדשות ואחד ישנות. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר בחדשות ומתיר בישנות. אלמא, מר סבר: טרח איניש, ומר סבר: לא טרח איניש. והשתא דתני אבוא דשמואל בר רב יצחק: אלו הן ישנות - כל שיש בהן רצועות ומקושרות, חדשות - יש בהן רצועות ולא מקושרות. דכולי עלמא לא טרח איניש. וליענביניהו מיענב! - אמר רב חסדא, זאת אומרת: עניבה פסולה בתפילין. אביי אמר: רבי יהודה לטעמיה, דאמר: עניבה קשירה מעלייתא היא. טעמא דעניבה קשירה מעלייתא היא, הא לאו הכי - עניב להו? והאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: קשר של תפילין הלכה למשה מסיני הוא. ואמר רב נחמן: ונוייהן לבר! - דעניב להו כעין קשירה דידהו

4. מנחת חינוך פרשת יתרו מצוה לב מוסך השבת את כא

לשון הר"מ הקושר קשר של קיימא והוא מעשה אומן חייב חטאת ותרתו בעין לחיוב אבל בחדא כגון מעשה אומן ואינו ש"ק או קשר קיימא ואינו מעשה אומן פטור ער"מ והרבה חולקים וסוברים דעיקר תלוי בקשר ש"ק אם הוא ש"ק חייב בכ"ע ואם אינו ש"ק פטור בכ"ע עטוש"ע סי' שי"ז דיעות אלו גם מבואר שם איזה נקרא קשר ש"ק וע' תוס' עירובין דצ"ו ותוס' מנחות דל"ה הקשו לדעת ר"א שתפילין צריך לקשור בכל יום האיך אמרינן שם דלר"י חדשות היינו שאינן מקושרין אסור להכניסן בשבת כיון דצריכים קשירה ולמה לא יקשור הא הוי קשר שאינו ש"ק דצריך להתיר בכ"י. ולכאורה להרי"ף והר"מ דצריך מעשה אומן א"כ קשה אף אם א"צ לקשור בכ"י יעשה קשר של הדיוט לא מעשה אומן ואי משום איסור דרבנן הא אין דבר של שבות עומד במקום בזיון כתבי הקודש ער"נ פ' כ"כ ואכ"מ. אך ער"מ ה' תפילין ס"ל כדעת רש"י דקשר של תפילין הל"מ היינו כעין ד' וי"ד לא כהתוס' א"כ ה"ל קשר אומן ועיין בהגהת טעם המלך ה' תפילין תי' קושית התוס' על ר"א אף דהוי קשר שאש"ק מ"מ כיון דהוי קשר לענין תפילין הוי נמי קשר לענין שבת כמו שמצינו בכ"ד. ולכאורה קשה על דבריו דהא אמרינן דאי לר"י עניבה לאו קשירה היה מענב התפילין הא נהי דעניבה ל"ה קשירה מ"מ כיון דלגבי תפילין ה"ל קשירה ה"נ לענין שבת בעניבה זו דתפילין אך באמת כיון דעניבה לאו קשירה הוא ובתפילין אין צריך קשירה כלל ל"ש מגו דהוי קשירה לענין תפילין דאין צריך קשירה כלל אבל אם בתפילין צריך קשירה א"כ הו"ל קשירה לענין תפילין א"כ אף לענין שבת ג"כ אף דאינו ש"ק וז"פ.

5. הגהת מרדכי חולין פ"א

נ"ל דראיית ר"ת אינה ראייה, דאע"ג דלאו קשר הוא, אסור לקושרו בשבת דרחמנא קרייה קשר. וכן מצינו פ"ק דסוכה, א"ר יהודה כל אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל. ופריך מהא דאמר גבי תינוקות העוסקים בפרה מביאין שוורים שכרסן רחבה שחוצצים מפני קבר התהום, אלמא אהל הוא. ומשני אע"ג דלאו אהל הוא רחמנא קרייה אהל דכתיב עור ובשר תלבישני

6. בית יוסף או"ח סי' לב בשם ספר התרומה סי' רה

מדאמרין בסוף פרק הקומץ (לז א) וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין ואפילו דיעבד פסול אם כתב בשמאל דהא תנן בפרק הבונה (קג א) הכותב בין בימינו בין בשמאלו שתי אותיות ופריך אין דרך כתיבה בשמאל ומשני בשולט בשתי ידיו אבל באטר אשמאל דעלמא חייב ולא אימין ובענין זה צריך לכתוב ס"ת תפילין ומזוזות ומגילה דנאמר בכלהו כתיבה דאין לומר דוקא בשבת דגמרין ממשכן אינו מועיל כלאחר יד אבל בעלמא כשר אין סברא לומר כן שיכתוב ס"ת תפילין ומזוזות כהלכתן בשבת ולא יהיה חייב

7. אבני נזר או"ח סי' קפג

ראיתי להזכיר כאן מה שלמדתי מהגהות מרדכי דחולין דלדין דלא קיימא לן כר' אלי' אינו יוצא בתפילין אלא בקשר של קיימא כמו בשבת דלא חשיב קשר אלא של קיימא. דלדין אין לומר דרחמנא קרי' קשר אף אינו של קיימא. דמנא לן הא דלדין סתם קשרי תפילין של קיימא הם. והני דנסבי תפילין של אחרים ומשנין הקשר לפי מדת ראשם לאו שפיר עבדי דהבעלים ישנו אחר כך הקשר לפי מדת ראשם. נמצא ראשון לא הוי של קיימא ולא יצא ידי חובתו. ומצוה לפרסם הדבר

8. שו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן א

ולכן נראה לומר דלכל דיני התורה, גם לקשר שאינו של קיימא, יש שם קשר, ולכן גם לענין תפילין מיושב מנהג העולם שאין חוששין לדברי האבנ"ז הנ"ל, ומש"כ המרדכי דאם נחשב קשר לענין תפילין נקרא גם קשר לענין שבת שצריך קשר של קיימא, אין כונתו כהאבנ"ז והמנ"ח, דאם כן היה לו להביא מהגמרא שמגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת, ולמה הביא מסוכה דף כ' דלשוורים יש שם אהל, אלא סברת המרדכי דמדלא מצינו תנאי של קיימא אלא בקושר, ולכמה פוסקים אף בתופר, ולא מצינו כן בשאר מלאכות כגון בכותב, דאפי' אם יחשוב ע"מ למחוק מיד הרי הוא חייב כל שהכתב מצד עצמו הוא מתקיים, מוכח דבכל מלאכה שעושה דבר חדש אשר לא היה מקודם לא איכפת לן במה שחושב לסותרו או למחקו אח"כ, ושאינו קושר שאינו עושה דבר חדש אלא מחבר בין שני דברים הקיימים כבר, ובזה אנו אומרים שאם בדעתו לעשותו לעולם הרי זה נחשב כמלאכה שעושה דבר חדש, מכיון שע"י הקשר יעשה לגוף אחד, משא"כ אם בדעתו להתירו אח"כ הרי זה כשני דברים נפרדים, ולפיכך גם מותר להתיר קשר שאינו של קיימא, דמפני שעומד להתירו לא נחשב גוף אחד ואין לו עכשיו שם מתיר. ובזה העלה המרדכי דאם משום הקשר נוצר דבר חדש וכגון בתפילין שנגמרה צורת הקשר והתפילין נעשין כשרים להנחה, לפיכך אף שהקשר מצד עצמו אינו של קיימא, מ"מ הרי נתחדש כאן ע"י הקשר שעשה בהכשר התפילין, ולפיכך נחשב גם קשר לענין שבת וחייב. וזהו שהביא המרדכי ראייה מהכתוב "עור וגידים תסוככני", היינו מצד החשיבות שהם מסוככים או שהתורה החשיבה פעולתם, וכ"ש אם חשוב מצד הדין אבל לא מצד "מגו". ולפ"ז עולה דקשר של תפילין עצמו נקרא קשר גם באינו של קיימא, ומקיים בזה מצות וקשרתם, ואף על פי כן חייב בעשיתו בשבת, דבשבת חייב בקשר של קיימא או בקשר שנתחדש על ידו שינוי בדין.